

وزارت آموزش و پرورش
معاونت آموزش متوسطه
دفتر آموزش متوسطه راهمابنی تحصیلی

نگاهی بر

روش های فعال

یاددهی - یادگیری

(۴)

تدریس اعضای تیم

کارشناسی برنامه ریزی گروههای آموزشی
کمیسیون کیفیت بخشی به فرآیند
یاددهی - یادگیری
سال تحصیلی ۹۰ - ۸۹

**فرزندان خود را بر آن اساس که خود تربیت شده اید
تربیت نکنید چرا که آنان نسلی دیگر و برای
زندگی در دورانی دیگرند.**

امام علی (ع)

روش تدریس از جمله مؤلفه‌های اصلی برنامه‌ی درسی و از مراحل مهم طراحی آموزشی محسوب می‌شود. تدریس خوب، به معنای کمک به یادگیری دانش‌آموزان بوده و به بیان دیگر؛ روش‌های تدریس، ابزارهای مفیدی برای ایجاد یادگیری با معنا هستند.

هر اندازه معلمان با روش‌های تدریس متفاوتی آشنا باشند، ابزارهای متعددی را در اختیار خواهند داشت تا بتوانند توسط این ابزارها، محتوا و مواد دلخواه را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند.

معلمان در تصمیم‌گیری برای استفاده از روش‌های تدریس و انتخاب مناسب‌ترین آن‌ها، باید به عواملی؛ هم چون،

انتظارات خود و نظام آموزشی از یادگیرندگان، امکانات، فضا، زمان، تعداد یادگیرندگان و... توجه کنند. علاوه براین، اگرچه هر یک از روش‌ها، رویکرد خاص خود را دارد ولی می‌توان از عناصر و مؤلفه‌های آن‌ها، به صورت ترکیبی استفاده کرد که این امر مستلزم خلاقیت، تجربه و مهارت حرفه‌ای معلمان گرامی است. لذا کمیسیون کیفیت بخشی به فرآیند یاددهی - یادگیری دفتر آموزش متوسطه راهنمایی تحصیلی، پس از ارائه‌ی روش‌ورهای مربوط به نظریه‌های یادگیری، اقدام به طراحی و تدوین روش‌ورهای با عنوان ((روش‌های فعال یاددهی - یادگیری)) نموده تا معلمان گرامی بتوانند از این مجموعه‌ها در جهت غنای علمی خود بهره‌گیرند.

«هنر تدریس یکی از مهارت‌های مهم حرفه‌ای معلمان است که لازمه‌ی آن شناخت فراگیران و شناخت روش‌های یاددهی - یادگیری کارآمد است.»

درس علوم تجربی سال اول راهنمایی

موضوع: دنیای گیاهان

معلم علوم کلاس اول راهنمایی برای تدریس انواع گیاهان متن را به ۴ بخش تقسیم می‌کند و گروه‌های ۴ نفره تشکیل می‌دهد. به هر فرد در گروه یک شماره از (۱ تا ۴) اختصاص می‌دهد و روی تابلوی کلاس می‌نویسد: شماره‌های ۱- خزها؛ شماره‌های ۲- سرخس‌ها؛ شماره‌های ۳- بازدانه‌ها؛ شماره‌های ۴- نهان‌دانه‌ها

معلم برای شروع درس تعداد زیادی عکس دربارۀ گیاهان مختلف به دانش آموزان نشان می‌دهد و درباره‌ی گونه‌گونی زیستی گیاهان در دنیا و چگونگی طبقه‌بندی آنها صحبت می‌کند.

در مرحله‌ی بعد معلم از شماره‌های ۱ هر گروه می‌خواهد درباره‌ی ((خزها))، شماره‌های ۲ درباره‌ی ((سرخس‌ها))، شماره‌های ۳ درباره‌ی ((بازدانه‌ها)) و شماره‌های ۴ درباره‌ی ((نهان‌دانه‌ها)) در مدت ۵ دقیقه به مطالعه‌ی فردی از روی کتاب بپردازند. سپس از شماره‌های تمام گروه‌ها می‌خواهد گرد هم آمده، یک گروه را تشکیل دهند و درباره‌ی خزها یا یکدیگر به مشورت و هم‌فکری و بحث بپردازند و این کار را برای شماره‌های دیگر نیز انجام می‌دهد. (زمان ۵ دقیقه). پس از گذشت این مدت زمان، از دانش آموزان می‌خواهد به گروه اصلی خود برگردند و هر فرد، قسمت منسوط به خود را برای گروه تدریس نماید. معلم در این مرحله بین گروه‌ها حضور داشته و بر عملکرد اعضا نظارت می‌کند. در مرحله‌ی بعد، ۴ نفر از ۴ گروه مختلف، را به صورت انتخابی یا داوطلبانه می‌خواهد تا درباره‌ی مفاهیم مختلف موضوع مورد تدریس به ترتیب صحبت کرده و توضیحات لازم را ارائه نمایند و در صورت لزوم، توضیحات تکمیلی را خودش در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد. در پایان از گروه‌ها می‌خواهد عملکرد گروه تدریس کننده را مورد بررسی و نقد قرار داده و با هم فکری آنان نموده‌ای برای هر فرد و گروه در نظر می‌گیرد. نمونه تدریسی که ارائه گردید بر اساس الگوی تدریس اعضای تیم طراحی شده است.

یادگیری از طریق همیاری از طرف «جان دویی» مطرح شد که یکی از بحث‌های دائمی در آموزش است. اساس روش تدریس مبتنی بر همیاری، همیاری در یادگیری است. پژوهشگران حوزه روش تدریس مبتنی بر همیاری بر این باورند که یادگیری یک فرآیند اجتماعی است و فعالیت‌های یادگیری برای رسیدن به مرحله‌ی تولید اندیشه و اطلاعات، حیاتی است؛ این نوع یادگیری، مسئولیت را بر دوش دانش آموزان قرار می‌دهد و آنان را در فرآیند یادگیری درگیر می‌نماید. پایه و اساس یادگیری از طریق همیاری، تشکیل تیم‌های یادگیری است. (این روش سبب جلوگیری از گوشه‌گیری، از خود بیگانگی، بی‌هدفی و ناراحتی در فعالیت‌های جمعی می‌گردد و سبب بالا رفتن حس اعتماد به نفس شده و روابط بین فردی دانش آموزان را بهبود می‌بخشد.) در این روش از دانش آموزان انتظار می‌رود، با یکدیگر به تعامل و تشویک متقابل بپردازند. پیشرفت تحصیلی و مسئولیت یادگیری یکدیگر را بر عهده بگیرند. دانش آموزان هم به نوبه‌ی خود انتظار دارند گروهی را که در آن فعالیت می‌کنند به موفقیت دست یابد و افرادی که در گروه شرکت می‌جویند به هر طریقی گروه را در دست یابی به موفقیت باری رسانند.

روش تدریس همیاری برای آموزش دروس گوناگون با موضوعات درسی متفاوت، مناسب است. دروسی که محتوا و مسائل موضوعی و با نظری دارند، از طریق روش همیاری قابل تدریس اند. روش‌های مختلفی برای یادگیری از طریق همیاری وجود دارد که در اینجا به یکی از آن‌ها یعنی روش تدریس اعضای تیم که کاربرد بیشتری در تدریس دارد، می‌پردازیم.

((روش تدریس اعضای تیم)) بر دو فرضیه استوار است؛ اولین فرضیه این است که هر یک از شرکت کنندگان، قسمت متفاوتی از موضوع درس را که قرار است همه یاد بگیرند می‌خوانند. دومین فرضیه این است که هر فراگیر می‌تواند به اعضای تیم خود درس بدهد. بنابراین هر عضو هم به عنوان معلم و هم به عنوان شاگرد عمل می‌کند.

در این الگو به جای اینکه ابتدا معلم تدریس کند، فراگیران نقش معلم را ایفا می‌کنند و تدریس توسط (اعضای تیم فراگیران) انجام می‌شود و پس از آن معلم توضیحات ضروری و تکمیلی را برای آنان ارائه می‌دهد، به همین جهت این الگو را ((تدریس اعضای تیم)) نام نهاده‌اند.

مرحله ی سوم: آزمون

فعالیت معلم

- طراحی سؤال های آزمون
- ارائه ی سؤال ها و برگزاری آزمون
- تعیین زمان مناسب برای پاسخ گویی به سؤال ها
- ارائه ی کلید سؤال ها
- ارزیابی از تدریس در گروه ها

فعالیت دانش آموزان

- پاسخ گویی به سؤال های طراحی شده
- تصحیح پاسخ نامه ی خود (خود ارزیابی)
- محاسبه و معدل گیری از نمرات فردی و گروهی

مرحله ی چهارم: نقد و بررسی

فعالیت معلم

- بررسی وضعیت نمرات فردی و گروهی دانش آموزان
- کمک به گروه ها برای پیدا کردن مشکلات اعضای گروه و رفع آن ها

فعالیت دانش آموزان

- بررسی وضعیت نمرات فردی و گروهی خود
- بر طرف نمودن مشکلات احتمالی خود و یا اعضای گروه در ارتباط با قسمت های مختلف درس
- نقد و بررسی کیفیت اجرای اعضای تیم

مرحله ی پنجم: جمع بندی

فعالیت معلم

- انتخاب یک نفر از هر گروه بصورت تصادفی یا انتخابی برای تدریس قسمت های مختلف
- هدایت و رهبری بحث گروهی
- اختصاص فرصت کافی برای پرسش و پاسخ
- ارائه توضیحات تکمیلی

فعالیت دانش آموزان

- تدریس توسط دانش آموزان منتخب یا داوطلب برای کلاس
- پرسش و بحث گروهی

(۱) مراحل

اجرای

طرح

تدریس

اعضای

(تیم)

مرحله ی اول: آمادگی فردی

فعالیت معلم

- گروه بندی دانش آموزان در گروه های ۵ - ۴ نفری و اختصاص شماره های ۱، ۲، ۳، ۴ و ... به گروه ها
- تدریس قوانینی که گروه ها ملزم به رعایت آنها هستند؛ مانند: یادداشت برداری، بحث و گفتگو به طور آهسته، زمان بندی هر مرحله و ...
- تقسیم متن درس به بخش های مستقل و تقریباً مساوی
- تعیین یک بخش از موضوع جهت مطالعه ی فردی برای هر فراگیر

فعالیت دانش آموزان

- مطالعه ی بخش اختصاص داده شده به هر شماره، به صورت فردی
- یادداشت برداری و خلاصه نویسی متن اختصاصی

مرحله ی دوم: کار تیمی

فعالیت معلم

- هدایت دانش آموزان برای حضور در گروه های جدید
- کنترل کلاس و برقراری آرامش
- نظارت بر اجرای فعالیت های گروه ها

فعالیت دانش آموزان

- تشکیل گروه های هم شماره
- تدریس هزیک از دانش آموزان برای اعضای گروه جدید
- بحث و تبادل نظر بین اعضای تیم جدید و نتیجه گیری
- تشکیل گروه های اولیه (برگشت به گروه اولیه)
- تدریس قسمت های مختلف برای گروه

نمونه تدریس (۲) تاریخ پایه ی اول

موضوع: انسان های اولیه چگونه می زیستند؟

مرحله اول:

گروه بندی تیمی با هدایت و راهنمایی معلم و تقسیم متن درس بین اعضای گروه ها.

شماره فعالیت	عنوان	۴	۳	۲	۱
الف	زندگی کج نشیمن	کج نشیمن بزرگ	جامعه ی کج نشیمن	شغل کج نشیمن	زندگی کج نشیمن
ب					
ج					
د					
هـ					

قسمت اول برای نمرات اول هر گروه، قسمت دوم برای نمرات دوم و ... هر یک از افراد به صورت انفرادی به مطالعه ی متن مربوط به خود می پردازد و خود را برای تدریس به دیگران آماده می کند. نمودارها، نقشه ها و تصاویر کتاب دندرس به او کمک می کند. در این روش معلم نقش راهنما را داشته و فقط سؤال های مربوط به متن درس را تهیه نموده و در اختیار فراگیران قرار می دهد تا نمرات فردی و تیمی از نتایج آن به دست آید.

مرحله ی دوم:

شماره ی ۱ همه ی گروه ها که متنی مشابه داشتند دور هم جمع شده و قسمت اول درس را به طور تخصصی برای هم توضیح داده و به بحث و تبادل نظر می پردازند و به همین ترتیب شماره های بعدی ۲ و ۳ و ۴ معلم نیز مشکلات احتمالی آن ها را برطرف می نماید.

مرحله ی سوم:

مرحله ی سوم، بازگشت اعضا به گروه های قبلی و توضیح و تدریس هر یک از مباحث برای دیگر اعضا، بر اساس تقدم و تأخر برای رسیدن به مفهوم کلی درس است.

شکل بالا هر یک از گروه های پنج گانه را در گروه خود نمایش می دهد.

در پایان مرحله ی سوم به سؤال های فردی و تیمی (گروهی) توسط فراگیران پاسخ داده شده و نمرات فردی و تیمی استخراج می شود.

(۷)

نمونه تدریس (۳): فارسی پایه ی اول

درس ۱۵: کلاس ادبیات، مرواریدی در صدف

زندگی حسابی، فرزند انقلاب

۱- معلم ادبیات دانش آموزان را به گروه های ۴ نفری طبق قسمت های مختلف درس (نیما پوشیج - پروین اعتصامی - دکتر حسابی - و دکتر کاظمی آشتیانی) تقسیم و بنا از شماره ی ۱ تا ۴ شماره گذاری می کنند.

۲- تقسیم متن درس به ۴ قسمت با نام هایی که دارند یا شماره گذاری آن ها.

۳- به دانش آموزان هر گروه، یکا شماره داده می شود.

۴- مطالعه ی فردی هر دانش آموز در مدت تعیین شده، قسمت مربوط به خود را مطالعه می کند. (برای مثال در ۵ دقیقه)

۵- اعضای هم شماره و همتا در تیم ها، یا هم گروه مستقلی تشکیل می دهند و در مورد قسمتی که باید تدریس کنند، به تبادل نظر می پردازند.

۶- معلم از دانش آموزان می خواهد به گروه قبلی خود برگردند و قسمت های مختلف درس را به ترتیب شماره های خود، برای دیگر اعضا تدریس کنند.

۷- برای اطمینان از نحوه ی تدریس و یادگیری درست دانش آموزان، ارزش یابی کتبی یا شفاهی صورت می گیرد. در صورت کتبی بودن آزمون، سؤال های از پیش طراحی شده، یک بار انفرادی و بار دیگر به صورت گروهی پاسخ داده می شوند تا نمرات فردی و میانگین نمرات فردی هر گروه به دست آید. نکته ی قابل تأمل این که سؤال ها می توانند همان سؤال های خود ارزیابی از کتاب باشند.

۸- دانش های زبانی و ادبی را نیز با همین روش می توان شماره گذاری کرده، تدریس نمود و یا با روش های دیگری؛ مانند: تفکر استقرایی و ... درس داد.

۹- در پایان، درس یک بار درست خوانی می شود و مسائل و نکات کلیدی آن، توسط معلم توضیح داده می شود.

۱۰- فعالیت های مربوط به کار گروهی و بخش نوشتن انجام می گیرد.

(۸)

- ◆ درس انتخابی باید از نظر روخوانی، مفاهیم و ... ساده باشد، به طوری که دانش آموزان در زمان مشخص شده، بتوانند درس را بخوانند، یاد بگیرند و یاد بدهند.
- ◆ هنگام تشکیل گروه باید سعی شود شاگردان قوی با شاگردان ضعیف در یک گروه قرار گیرند.
- ◆ تعداد اعضای تیم باید بر اساس بخش های تقسیم شده ی موضوع درس، تعیین شود.
- ◆ محتوا و متن درس انتخابی برای فراگیران قابل فهم و درک باشد. تدریس درس هایی که متن آن ها دارای لغات و اصطلاحات پیچیده و مشکل است، یا این الگو کارآیی چندانی ندارد.
- ◆ حتی المقدور متن درس قابل تقسیم به چند قسمت مساوی باشد.
- ◆ مطالب هر قسمت مستقل از یکدیگر باشد. متن هایی که مطالب آن ها کاملاً با یکدیگر مربوط و پیوسته است با این الگو کارآیی چندانی ندارد.
- ◆ در طراحی سؤال های آزمون، بهتر است از سؤال های کوتاه پاسخ و با عیب (به ویژه صحیح و غلط) استفاده شود و آزمون از تمام فراگیران به عمل آید.
- ◆ در صورتی که در کلاس های پر جمعیت و کوچک از این روش استفاده می کنید، می توان مرحله ی دوم (تشکیل گروه های هم شماره) را حذف نمود.
- ◆ در صورتی که وقت کافی در اختیار ندارید می توانید از اجرای آزمون و نقد و بررسی خودداری کرده و فقط به مرحله ی جمع بندی اکتفا کنید.
- ◆ الگوی تدریس اعضای تیم برای دروس تعلیمات دینی، مطالعات اجتماعی، تاریخ و ادبیات فارسی کارآیی بیشتری دارد و دروس علوم تجربی، حرفه و فن، زبان انگلیسی، عربی و ریاضی، در ردیف بعد قرار دارند.
- ◆ استفاده دائم و متوالی از یک الگو در کلاس، سبب کاهش آثار و نتایج آن خواهد شد.
- ◆ با این الگو هر دانش آموز در گروه یاد می گیرد و یاد می دهد (نقش هر عضو در مشارکت گروهی مشخص می شود).
- ◆ در اجرای این روش نیز مانند روش های دیگر، درس نباید تحت الشعاع روش قرار گیرد، دانش بر روش برتری دارد.
- ◆ مدیریت زمان در این الگو نقش بسیار مهمی را ایفا می کند.

منابع

- ۱ - آقازاده، محرم، ۱۳۸۵، راهنمای روش های نوین تدریس، تهران: انتشارات آبیژ.
- ۲ - جزوه غنی سازی تجارب یادگیری درس علوم تجربی پایه اول راهنمایی، ۱۳۸۸، دفتر راهنمایی تحصیلی.
- ۳ - حریر فروش، زهرا و مهرناز صادقی، ۱۳۸۵، مجموعه کتاب های آموزش فعال علوم، تهران، انتشارات آموزش علوم.
- ۴ - سیف، علی اکبر، ۱۳۷۱، اندازه گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، تهران، نشر دوران.
- ۵ - یغما، عادل، ۱۳۷۴، نگرشی نو به روش همیاری در یادگیری، مجله ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۶.